Péter I. Zoltán

Váradi kávések a századfordulón

Péter I. Zoltán Podmaniczky-díjas helytörténész, újságíró (1949, Nagyvárad). 1991–2009 között a Bihari Napló munkatársa. A Budapesti Műszaki Egyetem műemlékvédő szakmérnöki karán tanult. 1992-től számos helytörténeti és irodalomtörténeti könyve jelent meg.

Az Osztrák–Magyar Monarchia legszebb hátrahagyott emléke a kávéház. A bécsi kávéháztípus honosodott meg a Monarchia egész területén, ha nem is mindenütt olyan sűrűségben, mint Nagyváradon, amely olyan város volt, ahol a rendkívül erős zsidó polgárság aránytalanul sok kávéház létrejöttét tette lehetővé – állapított meg Wilhelm Droste, a monarchiabeli kávéházi élet szakavatott kutatója.

Az első európai kávéház 1624-ben Velencében nyílt meg, néhány évvel később Londonban, majd 1672-ben Párizsban is megnyitották kapuikat az első kávéházak. Hamarosan elterjedtek Hollandiában, Németországban, Ausztriában, majd Magyarországon is. Kezdetben a törökös kávéfőzési mód volt a jellemző. Az italt először Bécsben szűrték le, és itt fogyasztották először tejjel. A franciák kezdték cukorral inni.

Magyarországon az első ismert pesti kávésra vonatkozó adat 1714-ből származik, amikor a „katolikus rác” Cavesieder Blasius (Kávéfőző Balázs) házat vásárolt Pesten. 1729-ben három kávés civakodásáról tanúskodik a pesti tanács jegyzőkönyve: az említett Balázs és a német Franz Reschfellner tesz panaszt az olasz Francesco Bellieno ellen, mert olcsó áraival rontja az üzletüket.

A görögkatolikus püspöki palota mellett volt a Mülleráj

Az 1860-as és az 1870-es évek kávéházai a források szerint még nem büszkélkedtek elegáns enteriőrökkel, elsősorban a praktikum jellemezte a hamar elkopó és kíméletlen használatnak kitett berendezésüket. Három állandó alkotóelem szolgálta a kényelmet: a könnyed tonettszékek, a falak menti, esetenként a pillérek körüli kárpitozott plüss- vagy bőrpamlagok, s a jó, olvasáshoz alkalmas világítás. Talán nem árt külön hangsúlyoznunk, hogy egy sajátos bútorfajta, a hajlított fabútor a kávéházak berendezésének elengedhetetlen tartozéka volt. A praktikumot szolgálták a könnyen tisztán tartha-

tó, nemes tapintású márványasztalok, ezekből mára mutatóba is alig maradt. A klasszicista, illetve a biedermeier bútorművészet viszonylagos puritánsága sokáig meghatározta a kávéházi belsőket. Monarchia-szerte egyszerű, közös formanyelv jött létre, amely nemcsak a kávéházakban, de az éttermekben és a cukrászdákban is mindvégig fennmaradt.

Nem volt ez másképpen Nagyváradon sem, ahol ennek a jobbára historizmusból ihletődő enteriőrnek a kora kiterjedt egészen az 1890-es évek végéig, amikor a szecessziós stílusú belső dekoráció veszi át a helyét.

A Mülleráj megalapítója

Nagyvárad egyik jellegzetes figurája a századfordulón Müller Salamon volt. A város köztiszteletben álló polgára, a törvényhatósági képviselő-testület tagja. Az eredeti szakmája szerint pékmester 1877-ben vette feleségül a három évvel korábban elhunyt Kornhäuser József cukrászmester özvegyét.

Kornhäuser mester az 1870-es évek elején megvásárolta a Finy örökösöktől a Szent László téri cukrászati és kávétermet. A cukrászdát 1872 tavaszára teljesen újonnan rendezte be, s a hely ettől kezdve igen népszerűvé vált.

Kornhäuser József halála után a Szent László téri cukrászdát, a hozzá tartozó Széchenyi téri kioszkkal együtt, özvegye vette át. Nem lehetett könnyű számára e két helyiség vezetése, hiszen a még kiskorú Henrik fiáról is gondoskodnia kellett. Nem csoda hát, hogy elfogadta az üzletébe benősülni szándékozó Müller Salamon házassági ajánlatát. Müller átvette a cukrászda vezetését, és ettől kezdve már nem pékmesternek, hanem cukrásznak tartotta magát. A közkedveltségnek örvendő cukrászdát új tulajdonosáról egyszerűen csak Müllerájnak nevezték.

Rövid időn belül a fából épített Széchenyi téri kioszkot is Müller Salamon bérelte a felesége helyett.

Teltek az évek, de a váradiak szeszélyét nem lehetett kiszámítani: néha igen nagy volt a kioszk látogatottsága, máskor látszólag minden indok nélkül megcsappant az érdeklődés. Idővel az építmény minden tavaszi felújítás ellenére egyre kopottabb, elhasználtabb lett. Már ekkor megfordult Müller Salamon fejében, hogy jó lenne téglából építeni a helyébe egy mutatós kioszkot, hogy ne kelljen minden tavasszal javítgatni az ócska faépítményt.

A kioszk – a mai Ady Endre Emlékmúzeum – 1895-re épült fel. Nyaranta igen közkedvelt volt, esténként cigány- vagy katonazenekar szórakoztatta a vendégeket. A példás kiszolgálást – ezt még Ady is megjegyezte egy 1900 nyarán megjelent cikkében – „Henry mester", azaz Kornhäuser Henrik, Müller Salamon mostohafia felügyelte.

Mostohaapja, aki a Szent László téri üzletet vezette, 1904 januárjában váratlanul nyugalomba vonult. Az egyik helyi napilap szerint Müller törvényes fiává adoptálta és örökéül ismerte el Kornhäuser Henriket, aki eddig is segítőtársa volt. A cukrászdát 1904 áprilisában vette át Henrik. Az üzlet prosperált az ambiciózus, népszerű fiatalember vezetésével. Nem tetszhetett ez az öregnek, aki némi szakmai irigységgel figyelhette fiatal utódának újításait. Müller Salamon 1904 júliusában váratlanul az alábbi hirdetést tette közé az egyik napilapban: „A Szent László téren 1831 óta fennálló cukrászüzletem és a Széchenyi téri kioszkom, mely még 23 évig tulajdonomat képezi, november 1-től jutányos áron eladó. Értekezni lehet velem ez ügyben a Szent László téri üzletemben. Müller Salamon."

A cukrászda vezetését visszavette az idős Salamon mester, s 1905 tavaszán, már 70 évesen, átvette a Széchenyi téri kioszk vezetését is. Válaszul Kornhäuser Henrik kibérelte a Bémer téri egykori Magyar Király kávéház helyiségét és cukrászdává alakította. A hely jóval később – igaz, már nem az ő vezetése alatt – Elite kávéházként vált híressé.

Müller Salamon ott maradt mindkét cukrászdájával, melyekhez annak idején felesége, özv. Kornhäuser Józsefné révén jutott. Hogy ezek után megfordult-e a fejében, hogy nem lett volna szabad kiforgatnia a vagyonból mostohafiát, aki a cukrászda eredeti tulajdonosának, Kornhäuser Józsefnek vér szerinti utóda volt, nem tudhatjuk. Azt ellenben igen, hogy majd csak 1909 decemberében sikerült vevőt találnia a Szent László téri cukrászdára Halász Mór dicsőszentmártoni kávéház-tulajdonos személyében, s Halász a kioszkot is megvette tőle. Az adásvételt csak néhány hónappal élte túl Müller Salamon, 1910. március 10-én meghalt.

Volt egyszer egy Walteráj…

Az újonnan megépült Rimanóczy Szálloda Körös-parti szárnyában az emeleten kávéházat, a földszinten étteremként is működő sörcsarnokot nyitottak 1892. június végén. Mindkettőt Walter M. Antal vette át. Rövidesen nagy látogatottságra tett szert a kávéház, sorra léptek fel benne a város közismert cigányzenekarai Hamza Miska, Dula Miklós, Rácz Jóska prímásokkal az élen, de nem maradt zeneszó nélkül a vendéglő sem.

A Magyar Király kávéház az Áldás (a későbbi Rimanóczy) utca sarkán

Walter M. Antal az első nagyváradi női zenekart is meghívta kávéházába, s az 1893 nyarán minden nap válogatott műsorral hangversenyt rendezett.

Talán éppen a Pöschl Anna vezette női zenekar sikerén buzdult fel Walter Tóni, s 1893 novemberében egy miskolci orfeumtársulatot is meghívott az emeleti kávéházba. Tetszhetett a közönségnek, hiszen a következő év tavaszán azt írta az újság, hogy jó ideje már Walter M. Antal kávéházában esténként egy orfeumtársulat szórakoztatja a közönséget. Mikor már úgy tűnt, soha nem lesz vége a Rimanóczy kávéházban az „orfeumi korszaknak", 1896. április 3-án az egyik nagyváradi lap *A Walteráj vége* címmel a kávéház bezárását közölte. Walter Tóni távoztával megszűnt az orfeum, rövidesen maga az emeleti kávéház is, szállodai szobák lettek a helyén. Be kell látni, amúgy sem lett volna jövője a Rimanóczy Szálloda újonnan épített szárnyában megnyílt Royal kávéház mellett.

Magyar Király mindhalálig

Waldmann Lajos, az Áldás utca és a Bémer tér sarkán levő Magyar Király kávéház bérlője mindig is a hajnalokat szerette, amikor már az utolsó törzsvendég is elhagyta a sűrű dohányfüsttől terhes kávéházat, a fizetőpincér is elszámolt a bevétellel, de a takarítónők még nem kezdték el a munkát. Tiszteletben tartották főnökük szokását, aki gyakran egy jó szivarra gyújtva kényelmesen elhe-

lyezkedett az egyik fal melletti bőrkanapén. Ilyenkor senkitől sem zavartatva végiggondolta az előző nap történéseit, régebbi eseményeket is, vagy csak élvezve a csendet, az egyedüllétet.

A spalettás Magyar Király kávéház egyemeletes épületét még 1871-ben építette saját maga számára Imre János építész. Első perctől kezdve Waldmann Lajos bérelte a kávéházat, amikor Olaszinak még nem volt egy jóravaló kávéháza sem. Fiatal házasként, nagy lelkesedéssel rendezte be bérleményét, még arra is volt gondja, hogy a hölgyeknek legyen egy külön termük, ahol kedvükre múlathatják az időt férfi kísérő nélkül. Nagy szó volt még ez akkor, forradalmi újítás.

Vendégei megelégedésére vezette Waldmann Lajos a kávéházat, mígnem 1878 nyarán betegségére hivatkozva váratlanul lemondott, hogy helyét felesége vegye át, akinek ekkor már lejárt a szerződése a Korona kávéházban. Imre János három évre kötött bérleti szerződést Waldmann Lajosnéval. A szerződés lejártakor többen is pályáztak, magasabb bérösszeget is felajánlottak. Végül egy váratlan fordulattal a háztulajdonos Waldmann Lajossal egyezett meg – nem a feleségével –, aki vállalta, hogy átveszi a kávéház vezetését.

A kávéház bérlője szinte egész nap vendégei között tartózkodott, igyekezett minden igényüket kielégíteni. A kellemes kávéházi estéket megzavarta, hogy 1892-ben id. Rimanóczy Kálmán megépítette a közeli Körös-parton szállodáját és megnyitotta ugyanott az emeleten a korszerű kávéházát. Ettől kezdve egyre gyűltek a barázdák Waldmann Lajos homlokán. Ráadásul a következő év nyarán id. Rimanóczy Kálmán megvásárolta Imre János ingatlanát is, amelyben a Magyar Király volt.

Ezernyolcszázkilencvenkilenc decemberében Rimanóczy így szólt a bérlőhöz: „Már rég akartam magával beszélni, Waldmann. Januárban lejár a bérleti szerződése, amit nem hosszabbítok meg. Nem azért, mintha nem lennék a munkájával megelégedve, de felszámolom a Magyar Királyt, lebontom a házat is, hogy kibővíthessem a szállodámat és a földszinten egy modern kávéházat nyithassak.” Így aztán nem maradt más hátra Waldmann-nak meg a törzsvendégeinek, mint azt számolgatni, mennyi ideje maradt még a Magyar Királynak.

Waldmann Lajos áthelyezte kávéházát a Bémer téri Roth-házba, az egykori Rusz és Netyő-féle cukrászda helyiségébe. Úgy szervezte a költözést, hogy törzsvendégeinek egyetlen napot se kelljen kihagyniuk. 1900. február 1-én éjfélkor zárta be a régi Magyar Királyt, másnap reggel az új helyiségben nyitott is.

A régi épületet február 24-én kezdték bontani, amit Waldmann meg sem nézett. Úgy szerette volna, hogy emlékeiben a szívéhez oly közel álló épület és kávéház is a régi, megszokott formájában éljen tovább.

Három évig vezette a számára szokatlanul kis helyiségben a Magyar Király kávéházat. Ekkor már jobbára csak hideg felvágottat, mellé legjobb minőségű sört, vajas kenyeret és fagylaltot kínáltak. Háromszor egy héten zenét is szolgáltattak, leginkább Bura Károly zenekarának felléptével. Waldmann Lajos minden igyekezete ellenére ez már nem a régi Magyar Király volt. Be kellett látnia, hogy vendégei közül sokan elpártoltak tőle a Royal kedvéért, így az öreg kávés végül feladta az egyenlőtlen harcot. 1903 márciusában átadta a helyét egy ambiciózus fiatal főpincérnek, aki a Royalt hagyta ott a Magyar Király kedvéért.

Waldmann Lajos még ugyanazon év őszén ágynak esett. Nem panaszko-

dott semmire, Edelmann doktor is csak a fejét csóválta, semmiféle szervi bajt sem tudott megállapítani betegénél. Alig evett, lassan a beszédről is leszokott, csak a szoba menynyezetét nézte, majd csendben elhunyt.

Kávés és vendéglős

A 19. század derekától Nagyvárad egyik leglátogatottabb helye a Fekete Sas szálloda volt a Kispiac – később Szent László tér – és a Kossuth utca sarkán. Az emeleten a szállodai szobák mellett egy nagyterem is volt, ahol bálokat és egyéb rendezvényeket is tartottak. Az épület földszintjének sarkán a kávéház a tér felé nézett, míg a sörözőnek a Kossuth utcára volt kijárata. A vendéglő a körbeépített udvaron levő kerthelyiségre nyílt, ahová az emeleten levő szállodából is közvetlenül le lehetett jutni.

Ennek a „birodalomnak" volt a gazdája 1874-től Hillinger Lipót, hiszen ekkor még ő vezette az éttermet és a kávéházat is. Az utóbbit mindössze 1880 végéig, de ettől még nem lett hűtlen a kávés szakmához sem, hiszen az elkövetkezőkben irányított ő még olyan sörcsarnokokat is, amelyek vendéglőként és kávéházként is működtek.

A régi Fekete Sas kávéháza

Nem sokkal munkába állása után Hillinger Lipót felújította a Fekete Sas kerthelyiségét, majd az éttermet is. Mindez nem kevés pénzébe és fáradságába került. Rövidesen kibérelte a Rózsabokor kerthelyiséget. Oda várta nyaranta törzsvendégeit, míg telente a Fekete Sas vendéglőjébe és sörcsarnokába. A kávéházat 1880 szilveszter napján átadta Stern József kávésnak.

A Rózsabokor sörcsarnok kerthelyisége a mai fogalmaink szerint a színház előtti térségen terülhetett el, nagyjából a mai Bazárépületig.

A Rózsabokor közel negyed évszázadon keresztül a legkedveltebb nyári mulatóhelye volt a váradiaknak. Tóth Ferenc szabómester hozta létre, ő alakíttatta át az egyik itteni házát (amely nagyjából a későbbi Sztarill-palota helyén volt) erre a célra 1874 őszén, s az udvarából egy tekintélyes kerthelyiséget is kanyarított hozzá. A megnyitót a következő év júniusában tartotta. Hogy Tóth Ferenc uram jó szabómester lehetett, ezt nem vonjuk kétségbe, hiszen még Tisza Kálmánnak is ő varrta az öltönyeit, de vendéglősnek nemigen felelt meg. A kerthelyiség egymást követő bérlői szinte meg sem melegedhettek, mert néhány hónap, legfeljebb fél év után sorra elbocsátotta őket. Az is megtörtént, hogy fél évig is zárva

volt a kerthelyiség. Végül 1880 tavaszán megtalálta a megfelelő embert Hillinger Lipót személyében.

A váradiak ezután alig várták, hogy a jó idő beálltával megnyíljon a Rózsabokor, ahol esténként az ízletes ételek, jó italok mellé válogatott zene szórakoztatta a vendégeket. Fellépett itt a Heinrich ezred katonazenekara, a 101-es gyalogezred zenekara, a Magyari testvérek debreceni népzenekara, Pócsi és Duka népzenekara, Hamza Miska cigányzenekara. Az 1890-es években már nagyon elharapóztak az orfeumi előadások Nagyváradon. Nem maradhatott ki ebből a Rózsabokor sem, ha versenyben akart maradni a többi vendéglővel. És bár az emberek szerették ezt a gondtalan szórakozást nyújtó műfajt, az újságírók minden egyes alkalmat megragadtak arra, hogy bírálják ezeket a vásári, olcsó eszközökkel dolgozó, ripacskodó énekes-táncos „művésznőket".

A következő években is folytatódott a gondtalan mulatozás a Rózsabokorban annak ellenére, hogy hosszas vitákat követően 1899-re a város vezetése eldöntötte: a Bémer téren építik fel a kőszínházat.

A tér északi részén levő házakat kisajátította a város, hogy nyáron lebonthassák őket. Közöttük volt a Rózsabokor is.

Elérkezett az utolsó nap, 1899. július 12-én bezárt a közkedvelt mulatóhely. Hillinger Lipót a búcsúestély másnapján már a Fekete Sasban szolgálta ki vendégeit. A Rózsabokor felszámolása után megélte 1906. november 19-én a Fekete Sas épületének a lebontását is. Ezt követően új vendéglőt, esetleg kávéházat már nem bérelt ki, fia folytatta a mesterségét. 1913. január 14-én halt meg, 84 éves korában.

Angol–búr ellentét Váradon

Az 1873 szeptemberében a Szent László tér és Kert utca szegletén levő házban megnyílt Magyar Korona kávéházat 1881 nyarától 21 éven keresztül Stern Herman vezette, mindenki megelégedésére. A korabeli szokásokhoz híven ez is zenés kávéház volt, ahol cigányzenekarok és egyéb zenés truppok, közöttük női zenekarok váltogatták egymást. Később a kávéházat egyszerűen csak Koronának nevezték.

A vendégeket Stern Herman 1902. július 1-én váratlan hírrel lepte meg: a kávéházát átadta Klein Lajosnak. Ekkor csak sejtették ennek valódi okát, december 10-én viszont közismertté vált, amikor megnyitották a Bémer téri Emke kávéházat, amelynek Stern Herman lett a tulajdonosa. Az újonnan épített kávéház úgynevezett Jugendstilben lett berendezve, s igen szép falfestmények díszítették. Ahogy az egyik helyi napilap megjegyezte: „Igazi modern kávéház. Kissé szecessziós vonalaival izgató, de színeivel kibékítő. Szinte túlságig luxóriozus és mégis nagyon barátságos hangulatú..."

Itt jött el az ideje annak is, hogy jobban megismerkedjünk Stern Hermannal. Ahogy Nagy Andor bemutatta annak idején: „A testes kávés, a magyarruhás Stern Herman, a váradi 48-asok törzsökös oszlopa, nem hiába büszke rá. Különben is, nagy csata ez a kávéháznyitás. A csata még az angol–búr háborúval kezdődött. Stern Herman, aki akkor a Korona kávéház tulajdonosa volt, Rendes Szidorban ismerte fel ellenfelét, a Nagyvásár téri Lloyd kávéház tulajdonosában. Rendes angol zenekart hozatott, Stern Herman búr zenekarral tromfolt rá, amivel egyébként dacos szép világnézetének is kifejezést adhatott. No, de itt most gyorsan halad az idő: Rendes Szidor áttelepült a Bémer térre, most a Royal az övé. Kivágta erre Stern Herman is a rezet, itt van ő is, itt néz farkasszemet a Royallal, a valóban szép kávéházából, melynek a dicső Emke a neve."

Nagyon népszerű lett az Emke már a megnyitása utáni években. De bármennyire is jól ment az üzlet, a reklám sohasem árthat, mint az alábbi, amely Nagyvárad és Bihar megye 1904-ben kiadott cím- és lakjegyzékében jelent meg: „Stern Herman Emke kávéháza – Nagyvárad, Bémer tér. – Az előkelő közönség találkozó helye. Színházi előadás után, valamint minden időben hideg ételek, és mindennemű kávéházi italok pontos, előzékeny kiszolgálás mellett.

Valamennyi bel- és külföldi napi- és hetilap. Hetenkint háromszor zeneestély."

Valós alapja volt a fenti reklámnak, hiszen a pazar berendezésű, művészi ízlésű kávéházi helyiségben a legfinomabb kávéházi italokon és ételeken kívül az összes helyi, budapesti, bel- és külföldi napilap, hetilap, folyóirat és szaklap a közönség rendelkezésére állt. Ezenkívül négy elsőrangú biliárdasztal és külön játékterem díszei az Emkének.

Ebben az ingatlanban volt az Emke kávéház

Itt volt a nevezetes Kányavár, ahol a nagyváradi társadalom vezérférfiúi találkoztak naponta. Egyébként az emeleti Kányavárat Bagolyvárnak is nevezték. Itt találkoztak délutáni feketére a város jeles agglegényei, köztük Rimler Károly polgármester, Mezey Mihály királyi közjegyző, Stark Gyula iskolaigazgató. Külön érdeme volt a különszobának, hogy itt pipázni is lehetett, ami a kávéházakban már nemigen volt szokás, továbbá itt el is lehetett szundítani egy kicsit a nagy karosszékben. S mialatt a külső szemlélődő számára csak gondtalan beszélgetésnek tűnt e jeles férfiak találkozója, fontos közügyek is eldőltek itt. Ők döntöttek titkosan minden közügyben, és úgy tartotta a fáma, hogy a döntésük, hacsak meg nem lágyította szívüket valamely ügyes női furfang, megmásíthatatlan volt...

1907. április 2-án, 57 éves korában váratlanul elhunyt Stern Herman, mindenki Herman bácsija. Meleg hangú újságcikkben emlékeztek meg a kávéház-alapítóról: „A nagyváradi társadalom legkedveltebb, legkényelmesebb találkozó helyéről, az Emkéről írván, legelőbb le kell rónunk az emlékezés és a kegyelet tartozását ennek a kedves fészekhez hasonlatos Emkének első bérlője, néhai Stern Herman iránt. Ma, amikor a kávéházak mindinkább elvesztik patriarchalis jellegüket és a csendes baráti körök helyett izzó, zsibongó ideges élet teszi élénkké, mozgalmassá a kávéházi életet, jólesik visszagondolnunk Stern Hermanra, mindnyájunk kedves, jóságos Herman bácsijára.

Akit mindnyájan ismertünk és szerettünk. Aki vizslaszemmel nézett körül az ő kávéházi birodalmában, és gondja, figyelme volt minden vendége szokására, szeszélyére. Ezzel az ő nyájas, előzékeny modorával vetette meg alapját annak a jó hírnévnek és kedveltségnek, melynek az Emke mindmáig örvend. Mert utódai, az ő veje Steuer Jakab és Wiener Emil mindenképpen megőrizték és fenntartották az ő tradícióit. Az ő vezetésük mellett ma is a leggondosabb figyelemben, kiszolgálásban és kényelemben van része az Emke törzsvendégeinek, akik a nagyváradi társadalom minden osztályát képviselik.

Sztarill Ferenc, az Emke palota építője úgy vélte, az Emke kávéház prosperálását úgy tudja biztosítani, ha a legnépszerűbb embert, Stern Hermant nyeri meg a kávéház bérlőéjül.

1902. december 10-én nyílt meg a pazar berendezésű Emke, mely festői szépségű világos, tágas helyiségével és kellemes appartementjeivel valósággal a szenzáció erejével hatott akkor. Elözönlötte a közönség akkor a látványosságszámba menő Emkét és a közönség zöme mindmáig megmaradt e gyönyörű, minden konforttal berendezett kávéház törzsközönségének. Ideig-óráig elvonult a közönség egy része a nagy reklámzajjal megnyílt új kávéházakba, de csakhamar visszatért az ő megszokott, kedves Emkéjébe."

A fővárosba vágyakozó kávés

Előzőleg már szó esett Rendes Szidorról, itt az ideje hát, hogy vele is megismerkedjünk. 1897-től a Nagyvásár téren levő Kereskedelmi Csarnokban a Lloyd kávéházat vezette. Ő volt az, aki meghívott katonazenekarokkal meghonosította a vasárnapi hangversenyeket. Leggyakrabb vendége a 37. gyalogezred zenekara volt. A közönség megkedvelte ezeket a kellemes estéket, és vasárnaponként olyan élénk élet uralkodott a Lloydban, amilyent csak kevés fővárosi kávéházban lehetett tapasztalni. Legalábbis így állították a kávéház törzsvendégei.

Rendes Szidor a minőségi kávéházi italok és ételek mellett igyekezett egyéb szórakozási lehetőséget is nyújtani a vendégeinek. Minden évet önfeledt szilveszteri mulatozással búcsúztattak. Ilyenkor leginkább a Bécsi szecesszió elnevezésű zenekar, a 37. gyalogezred zenekara, Hamza Miska és Gyuszi fia zenekara, valamint a Bura testvérek cigányzenekara lépett fel.

Ezerkilencszáz augusztusában új bérlője lett a Lloydnak, Klein Ignác személyében. A törzsvendégek először nem értették a változás okát, kissé meg is sértődtek azon, hogy Rendes Szidor búcsú nélkül távozott. Mint kiderült, Rendes Szidor elvállalta a Royal kávéház vezetését.

Az új kávéházat október 15-én nyitották meg, egyszerre az új színházzal. Az egyik helyi napilap egy nappal az esemény előtt a szokásos beharangozó cikkében azt is megírta, hogy a Royal belső berendezése a bérlő Rendes Szidor utasításai alapján készült, aki Budapesten, Bécsben, Párizsban folytatott előtanulmányokat és a legelegánsabb mintákat hozta el új helyisége számára.

Egy aznapi újságcikk szerint: „A Royal kávéház mostani kész állapotában igazi látványosságot nyújt, némileg emlékeztet a fővárosi New-York kávéházra, de nem olyan túlzsúfolt díszítésű, szolidabb, nyíltabb és értékesebb. Falait művészi becsű freskófestmények borítják, mennyezete a gipszdíszítés remeke.

A Rimanóczy kávéház bérlője: Rendes Szidor ez a modern, kiválóan ügyes és népszerű caffetier, aki már mint a Lloyd kávéház volt tulajdonosa is meg tudta magát kedveltetni a

közönség által, mely bizonyára át fogja vinni ragaszkodását az új, gyönyörű Royal kávéházba is."

Már az első napoktól kialakult a Royal törzsközönsége, szinte minden kis zugát „belakták" a vendégek, többek között a kártyás színészek.

Rendes Szidor érdeme volt ez, aki talán még önmagának sem vallotta be, miért is hagyta ott előző sikereinek helyszínét, a Lloyd kávéházat. Volt ebben egy nagy fokú versengés Stern Hermannal, aki Újváros főterén vezette a Korona kávéházat, mialatt neki csak egy vásártéren jutott kávéház. Ezért is ragadta meg a kínálkozó alkalmat: amikor felkérték a Royalba, azonnal igent mondott. Akkor még nem tudhatta, hogy két évvel később Stern Herman már a Bémer tér másik szegletében levő Emke ablakából tekinget majd az ő kávéháza felé. Kimondottan zavarta ez az állapot, idővel már csak egyetlen cél lebegett előtte: minél előbb szabadulni innen!

Emiatt 1906 nyarán megpályázta a fővárosi Vigadó bérletét is, de nem nyert. Már ez sem érdekelte, október elején visszavonult a Royal vezetésétől. Általános értetlenség fogadta váratlan döntését, mialatt a helyi lapok a legszebben írtak róla: „Hat éven át volt az ő kezében ez az első modern fővárosias kávéház, s ez idő éppen elég volt arra, hogy ennek a városnak előkelő közönségét állandóan magához bilincselje. Rendes Szidor visszavonulásakor a fáradhatatlan tevékenység és igyekezet jutalmát leli fel azokban az erkölcsi és anyagi sikerekben, mely neki a megnyitás napja óta elvitathatatlan osztályrésze. Kávéháza igazán népszerű lett, s ma is, amikor példáját már sokan követték, legelső találkozóhelye Nagyvárad elit közönségének."

A Lloyd kávéház a Kereskedelmi Csarnok épületében

1907 áprilisában meghalt a nagy rivális, Stern Herman, de ő ekkor már Budapesten próbált karriert csinálni, s fel sem vetődött benne az, hogy visszatérjen Váradra. 1908 januárjára Budapesten felépítette az Erzsébet körúton a Meteor Szállodát, s személyesen vezette...

Egy kávés, akit elkerült a szerencse

Nagyvárad szívében 1877 őszére épült fel a földszintes Bazárépület, ebben kávéház, étterem és sörcsarnok is volt. Mára lebontották. Kezdetben a bérlők aránylag gyakran váltogatták egymást. 1881-ben Grósz Dániel vette át. Ebből az alkalomból lelkes cikket jelentetett meg az egyik helyi napilapban: „Tisztelettel van szerencsém a n. é. közönséget értesíteni, miszerint Olaszi Fő utcáján, a Bazárkertben a legnagyobb kényelemnek megfelelő kávéházat, külön olvasóteremmel, hol számos lap áll rendelkezésre, ma – [1881. március 6-án] vasárnap – délután Rácz József zenekara közreműködése mellett megnyitom. (Itt megjegyzem, hogy a zenekar nem fog tányérozni.) Úgy

a kiszolgáltatással, mint ízletes italokkal, bárki igényeinek óhajtok eleget tenni.

A n. é. közönség b. pártfogását kéri mély tisztelettel Grósz Dániel."

Grósz Dániel nem maradt sokáig itt, 1884. május 4-én már a Rhédey kerti vendéglőt bérelte ki. De két év elteltével visszatért kávésnak a város szívébe. Az egykori Teleki kávéház helyiségeit bérelte ki, amely a későbbi Rimanóczy szálloda kerthelyiségének a Körös felőli részét foglalta el. Ebben az ingatlanban létesítettek először kávéházat 1868 decemberében, Teleki névvel. Nem mehettek jól a dolgok a kávéházban, hiszen a ház tulajdonosa 1878 januárjától jobb híján üzlethelyiségnek és nyomdának adta ki az ingatlan földszinti részét.

Így az egykori Teleki kávéháznak 1886-ra már csak az emléke élt. De Grósz Dániel kávés még emlékezett rá, és ő is a város szívében akart kávéházat létesíteni, még ha az itteni próbálkozások korábban sorra kudarcba fulladtak is.

Az új kávéház Fortuna névvel 1886. október 10-én nyílt meg, – a bérlő szerint – kényelmesen berendezve.

Három hónap elteltével Grósz Dániel megbetegedett: hólyagos himlőbe esett. Emiatt a hatóság szigorúan meghagyta a beteg családjának, hogy a kávéházba nem szabad bemenniük mindaddig, míg Grósz fel nem épül. Ha a család valamelyik tagja ez ellen vétene, a kávéházat bezárják.

Grósz Dániel nehezen viselte el, hogy ágyba parancsolta az orvos, a rendőrség pedig lezáratta a lakásából a kávéházba vezető folyosót. Pedig ekkor már fejfájással kísért magas lázzal feküdt az ágyában, s felesége gondosan ápolta. Néhány hetes betegeskedés után Grósz Dániel elhunyt, ahogy az egyik helyi napilap megírta: hosszas szenvedés után feketehimlőben. A halottat még aznap délután eltemették. Grósz Dániel özvegye rövidesen felszámolta a kávéházat, majd a városból is elköltözött. Ezzel végleg megszűnt a kávéházi élet ebben az épületben. Helyébe a 37. gyalogezred tisztikarának étkezdéje került. De nem hosszú időre, mert 1891 áprilisában id. Rimanóczy Kálmán lebontatta az épületet, hogy részben a helyére építhesse fel a nevét viselő szálloda és gőzfürdő Körös-parti szárnyát.

Az éppen épülő Royal kávéház irányából készített felvétel a Fő utca Bémer tér felőli végéről egy 1906-ból származó képeslapon